

Γυναίκες στον δρόμο της ιεραποστολής

Θανάσης Ν. Παπαθανασίου

Γυναίκες στον δρόμο της ιεραποστολής

Η γυναίκα ως θύμα, ως ύποπτη, ως ευαγγελίστρια

Επιμέλεια έκδοσης:
Βασίλης Αργυριάδης

Έν πλω

© Θανάσης Παπαθανασίου
και Εκδόσεις Έν πλω
Κολοκοτρώνη 49, Αθήνα 105 60
Τηλ.: 210 3226343 - Fax: 210 3221238
e-mail: info@enploeditions.gr
www.enploeditions.gr
www.facebook.com/enploeditions.gr

Α΄ έκδοση: Μάιος 2019

ISBN: 978-960-619-040-7

Στη διδασκάλισσα Ελένη Γκανούρη
και στη διακόνισσα Μαρία Σπυροπούλου,
οι οποίες έθρεψαν Ορθόδοξες κοινότητες
στην Κένυα και στην Κορέα, αντίστοιχα.

Με ευγνωμοσύνη για τις συνοδοιπορίες μας
και με την ευχή, να μην είναι ουτοπική η ευχή
να ακουστεί η φωνή τους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή με δυο κουβέντες	11
Υπερασπιστές της γυναίκας. Μαρτυρίες από τη χριστιανική διαδρομή, με έμφαση στην Ορθόδοξη ιεραποστολή της Αλάσκας ...	21
«Ο Νόμος των Αθών». Από την ιεραποστολή και την κοινωνική παρέμβαση του κέλτικου Χριστιανισμού	73
Από τις γυναίκες της Βίβλου στις <i>Γυναίκες με τη Βίβλο</i> . Η Διαμαρτύρηση και η ανάδυση των γυναικών ιεραποστόλων	105
Επίλογος	143
Βιβλιογραφία	147

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΜΕ ΔΥΟ ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ

Κουβέντα πρώτη. Στον δρόμο της ιεραποστολής

Τι θέλει να δηλώσει ο τίτλος «Γυναίκες στον δρόμο της ιεραποστολής»; Θέλει να δηλώσει ότι τα μελετήματα του βιβλίου αυτού επικεντρώνονται σε κάτι ιδιαίτερο. Δεν δίνουν τη βιογραφία γυναικών ιεραποστόλων, αλλά προσεγγίζουν μερικές πτυχές του εξής ζητήματος:

Πώς οι ιεραπόστολοι αντικρίζουν κι αντιμετωπίζουν τις γυναίκες τις οποίες συναντούν στον δρόμο τους, δηλαδή τις γυναίκες οι οποίες «λαχαινούν» στον δρόμο της ιεραποστολής, στον οποίο φαίνεται να δεσπάζει η ανδρική παρουσία;

Αυτό αφορά πρώτα απ' όλα τη συνάντηση του άνδρα ιεραποστόλου με τις γυναίκες των κοινωνιών στις οποίες (κοινωνίες) απευθύνει τη χριστιανική του μαρτυρία. Πώς βλέπει άραγε ο ιεραπόστολος τους ρόλους που έχει η γυναίκα μέσα σ' αυτές τις κοινωνίες και στους πολιτισμούς οι οποίοι είναι διαφορετικοί από τον δικό του; Τι δέχεται ο ίδιος και ποιες αλλαγές εισηγείται;

Το ερώτημα αφορά και τη συνάντηση του ιεραποστόλου με γυναίκες της εκκλησίας του, οι οποίες επίσης θέλουν να εργαστούν ιεραποστολικά. Κι αυτές οι γυναίκες βρίσκονται στον δρόμο των ανδρών ιεραποστόλων.

Τις αποδέχονται, άραγε, οι άνδρες ιεραπόστολοι; Κι αν ναι, τις αποδέχονται ως τι; Ως συναδέλφους στη μαρτυρία, ή ως βοηθούς τους;

Τέλος, αφορά και τη δυνατότητα των γυναικών να διανύσουν «πρωτογενώς» τον δρόμο της ιεραποστολής, ως ιεραπόστολοι οι ίδιες. Σ' αυτή την περίπτωση, πώς άραγε θα αντιμετωπίσει η γυναίκα ιεραπόστολος τη γυναίκα του άλλου πολιτισμού, προς την οποία απευθύνει τον ευαγγελισμό;

Για την αναδίφηση αυτών των ερωτημάτων υπάρχει πελώριο πεδίο, σε ποικίλο πλήθος τοπικών και χρονικών συναφειών, από τα πρώτα χρόνια της Εκκλησίας μέχρι τις μέρες μας. Οι περιπτώσεις που μπορεί να ερευνηθούν είναι, προφανώς, άπειρες και πολύ σύνθετες. Καθεμία είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων. Έχει να κάνει και με τα προτάγματα των ιεραποστόλων (υπάρχει πολύ μεγάλη ποικιλία θεολογιών και προσεγγίσεων του Ευαγγελίου) και με τις πραγματικότητες κάθε ανθρώπινης συνάφειας. Αλλού μια χριστιανική ιεραποστολή μπορεί να κομίσει μια πνοή ελευθερίας και αναβάθμισης της θέσης της γυναίκας, αλλού όμως μπορεί να περιστείλει ελευθερίες και να υποβαθμίσει τη θέση που παραδοσιακά είχε η γυναίκα στις κοινωνίες τις οποίες βλέπουν ως ιεραποστολικό αγρό οι ιεραπόστολοι. Μέσα στην ιστορία συμβαίνουν αμφότερα, όσο οδυνηρό και οξύμωρο κι αν είναι το γεγονός αυτό. Γενικόλογες, λοιπόν, και αυτοδοξαστικές διακηρύξεις δεν έχουν νόημα. Χρειάζεται ερευνητική υπομονή, προθυμία για αυτοκριτική και συνδυασμός της ορμής προς

μαρτυρία με μια «ερμηνευτική της υποψίας». Ιδιαίτερα πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να προσεχθεί το εξής: Το όλο ζήτημα δεν συμποσούται σε μια βιολογικής φύσης διελκυστίνδα (ανδρικό βιολογικό φύλο / γυναικείο βιολογικό φύλο), αλλά σε μια διαπλοκή βιολογικών, κοινωνικών και ταξικών παραμέτρων. Ένας από τους βασικούς άξονες της οπτικής των μελετημάτων αυτού του βιβλίου δεν είναι αφαιρετικά και ανιστορικά η γυναίκα, αλλά συγκεκριμένα οι γυναίκες εκείνες οι οποίες σπρώχνονται στο περιθώριο, ευρισκόμενες σε μια συνάρτηση φύλου, φτώχειας και αποκλεισμού από τα κέντρα λήψης αποφάσεων. Σχέσεις γαρ εξουσίας και υποτέλειας αναπτύσσονται παντού· ακόμη και στο εσωτερικό του «γυναικείου κόσμου».

Τα τρία μελετήματα αυτού του βιβλίου εξετάζουν τα ερωτήματα που προανέφερα, ταξιδεύοντας σε τρεις διαφορετικές συνάφειες ή, με άλλα λόγια, αναδεικνύοντας δίκην δείγματος τρεις διαφορετικές περιπτώσεις (από τις χιλιάδες για την εξέταση των οποίων διψά ο ερευνητής).

Το πρώτο («Υπερασπιστές της γυναίκας. Μαρτυρίες από τη χριστιανική διαδρομή, με έμφαση στην Ορθόδοξη ιεραποστολή της Αλάσκας») καταπιάνεται κυρίως με την ιεραποστολική δράση στον αμερικανικό Βορρά κατά τον 18ο και 19ο αιώνα, αλλά ξεκινά με αναφορά στον θεολογικό προβληματισμό για το λεγόμενο «γυναικείο ζήτημα» και με κάποιες θέσεις από τους πρώτους εκκλησιαστικούς αιώνες. Γι' αυτό τοποθετείται

πρώτο κατά σειρά. Το χαρακτηριστικό της υπόθεσής του είναι μια (ας το πούμε έτσι) ενδο-Ορθόδοξη διένεξη: Ρώσοι ιεραπόστολοι κατά Ρώσων επιχειρηματιών.

Το επόμενο μελέτημα («“Ο Νόμος των Αθών”». Από την ιεραποστολή και την κοινωνική παρέμβαση του κέλτικου Χριστιανισμού») μας μεταφέρει στο δυτικό άκρο της Ευρώπης, την εποχή της ενιαίας Εκκλησίας. Ανακρίνει μια σημαντική πρωτοβουλία της κέλτικης εκκλησίας των Βρετανικών νήσων κατά τον 7ο αιώνα, η οποία αφορά κυρίως τον εγκεντρισμό του Ευαγγελίου σε μια κοινωνία η οποία δεν ήταν παραδοσιακά χριστιανική.

Το τρίτο μελέτημα («Από τις γυναίκες της Βίβλου στις *Γυναίκες με τη Βίβλο*. Η Διαμαρτύρηση και η ανάδυση των γυναικών ιεραποστόλων») ναυλοχεί στα πελάγη των νεότερων χρόνων, και ψηλαφεί κυρίως τον προτεσταντικό χώρο· για άλλη μία φορά προσπαθώ να καταδείξω ότι κανένας χώρος και καμιά ιστορική πραγματικότητα δεν είναι συμπαγής και μονότροπος, αλλά συντίθενται από ρεύματα συγκλίνοντα και αποκλίνοντα. Με το μελέτημα αυτό μάλιστα ερχόμαστε πολύ κοντά σε ενεστώσες εκκρεμότητες της Ορθόδοξης εκκλησίας.

Με άλλα λόγια, τα τρία αυτά μελετήματα-κεφάλαια καταδεικνύουν, ελπίζω, τη συνθετότητα του ζητήματος και το πώς (ανάλογα με τις θεολογίες και τις στάσεις ζωής, οι οποίες αναπτύσσονται μέσα στην Εκκλησία) άλλοτε αναγνωρίζεται ότι οι γυναίκες έχουν γίνει θύματα της ιστορίας, άλλοτε οι γυναίκες αντιμετωπίζονται με καχυποψία ως κίνδυνος ή πειρασμός, κι άλλοτε οι γυναίκες έρχονται στο εκκλησιαστικό προσκήνιο ως

συμπρωταγωνίστριες. Η ζωή δεν είναι ένας γαλήνιος ποταμός. Ούτε ένας, ούτε γαλήνιος!

Η ιχνηλασία στους δρόμους της χριστιανικής ιεραποστολής έχει, κατά τη γνώμη μου, ξεχωριστό νόημα όταν πλέκεται μαζί με τη *θεολογία* της χριστιανικής μαρτυρίας· δηλαδή μαζί με την *έγνοια* και την *αγωνία* για καταύγαση των κριτηρίων του Χριστού και, συνακόλουθα, για ανάδειξή τους στη μάχαιρα την απαραίτητη, τη μάχαιρα των λεπτών διακρίσεων μεταξύ ουσιώδους, επουσιώδους και ανούσιου· τη μάχαιρα εκείνη, που για να την αποκτήσεις είναι προτιμότερο να πουλήσεις ακόμη και το πανωφόρι σου (Λουκ. 22:36).

Χάριν, λοιπόν, αυτής της καταύγασης, ως απαραίτητης προϋπόθεσης των ψηλαφήσεών μας, λέω άλλη μια κουβέντα για Εισαγωγή.

Κουβέντα δεύτερη. Με τον τρόπο του Χριστού

Η ανάσταση του Χριστού σήμανε την απαρχή μιας νέας, συμπαντικής δυνατότητας: Ολόκληρη η ανθρωπότητα προσκαλείται να μπολιαστεί στο αναστημένο Σώμα του Χριστού, το οποίο πορεύεται προς τη μελλούμενη, τελική ανακαίνιση σύμπασας της κτίσης, δηλαδή προς αυτό που η θεολογική γλώσσα ονομάζει Βασιλεία του Θεού. Η Βασιλεία αυτή σκιαγραφείται ως κοινωνία με τον Τριαδικό Θεό και ως κατάργηση όλων των δυνάμεων που κολοβώνουν την ανθρώπινη ύπαρξη· κατάρ-

γηση του θανάτου, του πόνου και του κακού, σε κάθε τους μορφή¹.

Η ιστορία, συνεπώς, κατανοείται ως το διάστημα εντός του οποίου συγκροτείται το Σώμα του Χριστού, με τη συνέργεια Θεού και ανθρώπου. Ο άνθρωπος ανταποκρίνεται στην πρωτοβουλία και την πρόσκληση του Θεού, και η Εκκλησία γίνεται η κοινότητα εκείνη η οποία δίνει μαρτυρία για την προσδοκώμενη Βασιλεία με τον λόγο, με την πράξη και με τον ίδιο τον τρόπο ύπαρξής της. Η Εκκλησία, με άλλα λόγια, οφείλει να είναι ο συνεργός της ιεραποστολής την οποία πρωτογενώς ασκεί ο ίδιος ο Τριαδικός Θεός, ο οποίος αδιάκοπα εργάζεται για τη σωτηρία του κόσμου του και δρα παντού και πάντα και παντοιοτρόπως: φανερά και μυστικά, μέσα και έξω από τα κανονικά όρια της Εκκλησίας του.

Λειτουργώντας η Εκκλησία ως μάρτυρας της άπειρης αγάπης του Θεού και της Βασιλείας του, εντάσσεται η ίδια σε μια αδιάκοπη σειρά *σταλισμάτων*: Ο Πατήρ απέστειλε στον κόσμο τον Υιό και αυτός αποστέλλει τους μαθητές του (Ιω. 17:18). Έτσι, μια Εκκλησία είναι

¹ Μια πρώτη μορφή αυτού του σημειώματος δημοσιεύτηκε υπό τον τίτλο «Ιεραποστολή με τον τρόπο του Χριστού» στο περιοδικό *Πάντα τα Έθνη* 93 (2005), σσ. 3-4. Συνοψίζει θέσεις που έχω αναλύσει στα έργα μου *Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται. Η Ιεραποστολή ως ελπίδα και ως εφιάλτης*, εκδ. Εν πλω, Αθήνα 2008. – «Η Εκκλησία ως αποστολή. Ένα κριτικό ξανακοίταγμα της λειτουργικής θεολογίας του π. Αλεξάνδρου Σμέμαν», *Θεολογία* 80 (2009), σσ. 67-108. – «Μακριά απ' την παρουσία σου πού να φύγω; (Ψαλμ. 139:7). Μια Ορθόδοξη κατάφαση της δράσης του Θεού έξω από τα κανονικά όρια της Εκκλησίας», *Σύναξη* 120 (2011), σσ. 16-31. – «Η γοητεία της ειδωλολατρίας, ή Ποιες ασφάλειες αναζητούν οι Χριστιανοί όταν δεν αντέχουν την ελευθερία του Θεού», *Σύναξη* 140 (2016), σσ. 5-21.

αυθεντική όταν –συν τοις άλλοις– αποστέλλει και αποστέλλεται στον κόσμο, όπως σημειώνεται και στο Σύμβολο της Πίστεως («Πιστεύω [...] εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν»). Εἶναι, συνεπώς, λάθος όταν η ιεραποστολή θεωρείται κάτι διαφορετικό (κάτι σαν παραπανήσια πολυτέλεια ή σαν εξωτικά ταξίδια) από αυτό καθαυτό το εἶναι της Εκκλησίας, από αυτή καθαυτήν την αποστολή της.

Ὅμως, το γεγονός ότι το ίδιο το εἶναι της Εκκλησίας συνιστά αποστολή (στάλσιμο) και ἀνοίγμα προς τον κόσμο, δεν σημαίνει ότι κάθε αποστολή και κάθε ἀνοίγμα εἶναι ὄντως εκκλησιαστικό. Ἀνοίγματα, π.χ. εἶναι και ο ἰμπεριαλισμός (η βίαιη εἰσβολή) και το μάρκετινγκ (η ἥλια προσέγγιση). Για να εἶναι λοιπόν ἀληθινά εκκλησιαστική η εκκλησιαστική (ιερα)αποστολή, δεν αρκεί να ασκείται στο ὄνομα του Χριστοῦ. Χρειάζεται οπωσδήποτε να ασκείται και με τον τρόπο του Χριστοῦ. Ἀς μας επιτραποῦν δυο παραδείγματα: Ο ἰμπεριαλιστικός τύπος ιεραποστολής εἶναι εκείνος που εἶναι πρόθυμος να σύρει τους ἄλλους στην «ἀλήθεια» του πατώντας στο πτώμα της ελευθερίας τους. Ἀπό την ἄλλη, ο φορέας του μάρκετινγκ κατορθώνει ὄντως να προσεγγίσει τον κόσμο και να μιλήσει χαμογελαστά τη γλώσσα του· μπορεί ἀκόμη και μια καμπάνια υπέρ των αδυνάμων να διοργανώσει, ποτέ ὄμως δεν θα γίνει ἐκούσια ἀδύναμος. Ο κόσμος περιβάλλει τον φορέα του μάρκετινγκ· δεν γίνεται σάρκα του. Ἐδώ ἐγκείται η διαφορά: Η εκκλησιαστική (ιερα)αποστολή οφείλει να φέρει δύο βασικά χαρακτηριστικά: ἀφενός την κένωση (την ταπεινότητα, το ἄδει-

ασμα από την ισχύ και την επιβολή) και αφετέρου τη *σάρκωση* (τη βίωση της οδύνης του άλλου). Ο Χριστός δεν επισκέφτηκε απλώς τους θνητούς· γεύτηκε θάνατο ο ίδιος. Συνακόλουθα, στην εμπειρία και τη δράση της Εκκλησίας ο κόσμος και οι πολιτισμοί δεν αντιμετωπίζονται σαν περιτύλιγμα, αλλά προσλαμβάνονται ως σάρκα και ανανοηματοδοτούνται.

Υπάρχουν δύο κατευθύνσεις οι οποίες συχνά θεωρούνται διαφορετικές ή και αντίθετες: Αφενός το να προσκαλέσεις τον άλλον στην πίστη της Εκκλησίας. Αφετέρου το να σταθείς αλληλέγγυος στα θύματα και στους καταπιεσμένους ανεξάρτητα από την πίστη και την εθνικότητά τους. Για τον εκκλησιαστικό άνθρωπο, ωστόσο, αυτά δεν τελούν σε διάσταση, αλλά, αντιθέτως, αποτελούν αλληλοπεριχωρούμενες αλήθειες. Αν η (ιερ)αποστολή είναι η μαρτυρία για έναν Θεό Τριαδικό (δηλαδή για έναν Θεό που είναι –σα να λέμε– μια αιώνια συντροφιά, της οποίας ο τρόπος ύπαρξης είναι η αγάπη) και για τον πονετικό Χριστό που σταυρώθηκε και αναστήθηκε «θανάτω θάνατον πατήσας», τότε και τα δύο (αφενός η θεολογική διδαχή, και αφετέρου η έμπρακτη σύγκρουση με τις δυνάμεις της κοινωνικής αδικίας) εδράζονται στο έργο του Χριστού και στον τριαδικό τρόπο ύπαρξης.

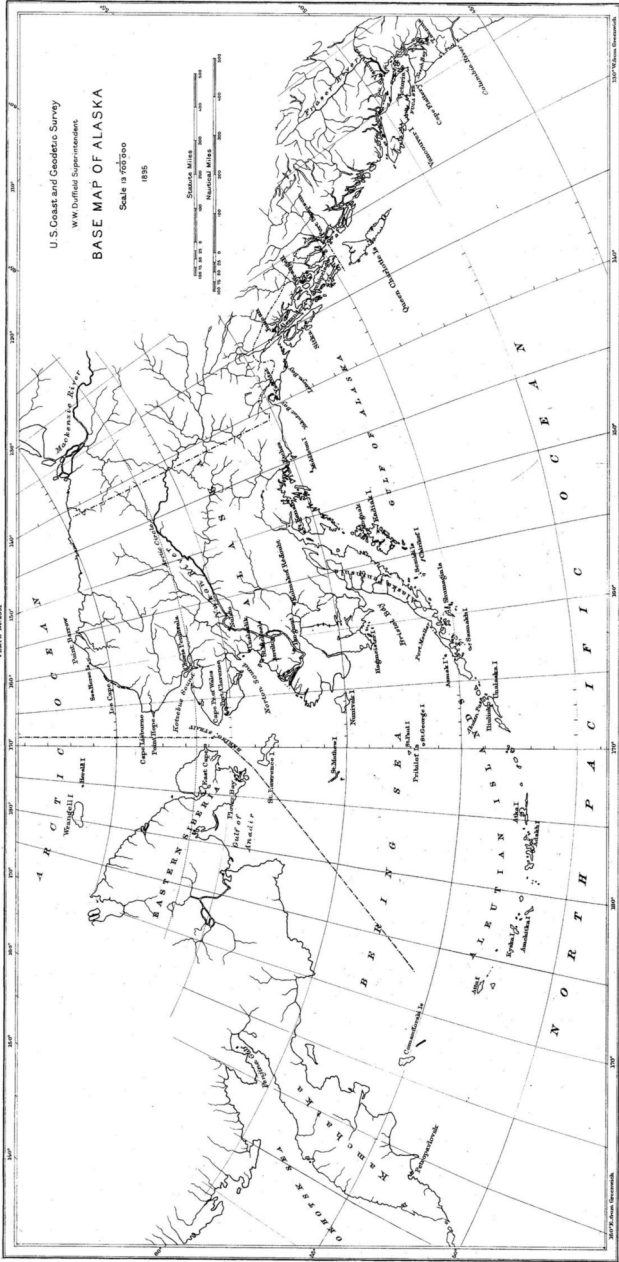
Πρόβλημα δεν αποτελεί μόνο μια αδρανής Εκκλησία, αλλά και μια Εκκλησία η οποία δρα αλαζονικά, με τη σιγουριά ότι έχει τάχα εξασφαλισμένη τη συγκατάθεση του Θεού και δεν ανατριχιάζει στην υποψία ότι μπορεί να εκπέσει της χάριτος! Την όποια δραστηριότητα τίποτα

δεν τη δικαιώνει αυτομάτως· ούτε καν οι κόποι που μπορεί να καταβάλλονται, ούτε καν οι θυσίες που μπορεί να γίνονται, αν όλα αυτά είναι στεγνά από αγάπη, το έσχατο κριτήριο των πάντων (1 Κορ. 13:1-3), και αλλότρια της ελευθερίας του Πνεύματος, το οποίο «όπου θέλει πνεΐ» (Ιω. 3:8). Αλλιώς, караδοκεί για όλους μας ο καυτηριασμός των Φαρισαίων από τον Χριστό, όταν τους αποδοκίμασε επειδή υποβάλλονταν μεν σε πλήθος ταλαιπωριών και θυσιών για να μεταστρέψουν έστω και έναν άνθρωπο στην πίστη του Θεού, αλλά τελικά τον έκαναν να αξίζει την κόλαση δυο φορές περισσότερο απ' ό,τι οι ίδιοι! (Ματθ. 23:15).

Θ.Ν.Π., Μάρτιος 2019

Υπερασπιστές της γυναίκας

Μαρτυρίες από τη χριστιανική διαδρομή,
με έμφαση στην Ορθόδοξη ιεραποστολή της Αλάσκας

From the Image Archive of the Historical Map & Chart Collection
Office of Coast Survey/National Ocean Service/NOAA

Το «γυναικείο ζήτημα», δηλαδή οι πραγματικότητες, οι αντιλήψεις και τα προβλήματα που έχουν να κάνουν με τη θέση της γυναίκας στις ανθρώπινες κοινωνίες, έχει απασχολήσει και συνεχίζει να απασχολεί τη θεολογική σκέψη². Έχουν δημοσιευθεί απειράριθμες μελέτες, από ποικίλες οπτικές γωνίες, για την οπτική της Εκκλησίας, για την ιστορική διάσταση του θέματος, για την οντολογία των φύλων, για τη θέση της γυναίκας ειδικά στην Ορθόδοξη παράδοση, για αντιφάσεις στα σπλάχνα της εκκλησιαστικής ζωής, για διαυγάσεις που επιτεύχθηκαν, για αγκυλώσεις που συνεχίζονται, και για πλήθος άλλες όψεις του καίριου αυτού ζητήματος.

Μία πτυχή του ζητήματος είναι και η σχέση της γυναίκας με την ιεραποστολή, πράγμα που έχει δύο παραμέτρους:

- Την ανάληψη της διακονίας της χριστιανικής μαρτυρίας από τη γυναίκα (ή, αντιθέτως, την υποβάθμιση της γυναίκας στη διακονία αυτή, ή και τον αποκλεισμό της από τη διακονία αυτή), και

² Το μελέτημα αυτό φιλοξενήθηκε με τίτλο «Υπερασπιστές της γυναίκας. Μαρτυρίες από την Ορθόδοξη ιεραποστολή, με έμφαση σ' αυτήν της Αλάσκα» στον συλλογικό τόμο *Αντιπελάργησις. Τόμος τιμητικός προς τον Αρχιεπίσκοπον Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομον*, εκδ. Κέντρου Μελετών Ι. Μονής Κύκκου, Λευκωσία 1993, σσ. 433-446. Εδώ δημοσιεύεται ριζικά επεξεργασμένο και συμπληρωμένο.